

Shoista Muratova,
SamDTU Pedagogika-psixologiya kafedrası dosenti, p.f.d.
SamDCHTI dotsenti, p.f.d. (DsC) A.Saidov taqrizi asosida

PSYCHOLOGICAL PROBLEM OF PREPARING A BOY FOR FAMILY LIFE

Annotation

In this article, youth awareness and understanding of the family and a positive orientation towards the family are important factors in ensuring the integrity of marital relations. Based on this, we used the Uzbek version of the "Measurement of Leadership Orientation" method proposed by Rokeach in order to study the attitude of pubertal children to family education. This method is designed to determine a person's identity. The human cognitive system determines the content of the personality's orientation and forms the basis of the world, man, self, worldview, motivation for life, life concept and "philosophical life".

Key words: Rokeach's technique, family, teenagers and teenage boys, terminal and instrumental values, divorce, parental relationships, love-love, reciprocal gaze, mood.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ МАЛЬЧИКА К СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ

Аннотация

В данной статье осведомленность и понимание молодежи семьи и положительная ориентация на семью являются важными факторами обеспечения целостности брачно-семейных отношений. Исходя из этого, мы использовали узбекский вариант метода «Измерения направленности водительства», предложенный Рокичем, с целью изучения отношения детей пубертатного возраста к семейному воспитанию. Этот метод предназначен для определения личности человека. Когнитивная система человека определяет содержание направленности личности и составляет основу мира, человека, Я, мировоззрения, мотивации жизнедеятельности, жизненной концепции и «философской жизни».

Ключевые слова: методика Рокича, семья, подростки и мальчики-подростки, терминальные и инструментальные ценности, разводы, родительские отношения, любовь-любовь, ответный взгляд, настроение.

ЎҒИЛ БОЛАЛАРНИ ОИЛАВИЙ ҲАЁТГА ТАЙЁРЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК МУАММОЛАРИ

Аннотация

Ушбу мақолада ёшларнинг оила тўғрисидаги тасаввур ва тушунчалари ҳамда оилага нисбатан қадриятлар йўналганлиги никоҳ-оила муносабатларининг барқарорлигини таъминлашда муҳим ҳисобланади. Шундан келиб чиқиб, оила қадриятларига ўсмирлик ёшидаги болаларнинг муносабатини ўрганиш мақсадида Рокич томонидан тақлиф этилган «Қадриятлар йўналганлигини ўлчаш» методининг ўзбек тилига ўғирилган вариантдан фойдаландик. Мазкур методика шахснинг қадриятларини аниқлашга мўлжалланган. Қадриятларни билиш тизими шахснинг йўналганлиги мазмунини белгилайди ва уни ўраб турган дунёга, одамларга, ўзига, дунёқараши, ҳаётини фаоллиги мотивациясининг моҳияти, ҳаётини концепция ва «фалсафий ҳаёт» асосини ташиқил этади.

Калит сўзлар: Рокич методикаси, оила, ўсмир ва ўспирин ўғил болалар, терминал ва инструментар қадриятлар, ажралишлар, ота-она муносабатлари, севги-муҳаббат, респондентлар, ҳузур-ҳаловат.

Тадқиқотларимиздан маълум бўлишича, оила мустаҳкамлиги инсоннинг никоҳдан қониқиши, ўзаро муносабатлар соғломлиги, эр-хотиннинг бир-бирларини тушуниши, қадриятлар ориентацияси, дунёқараш ва психологик мослик, никоҳга маънавий-психологик жиҳатдан тайёрлик каби омилларга боғлиқ бўлади. Аксинча ҳолатларда эса, оилавий ҳаётда инсониятнинг ижтимоий ва маънавий тараққиёти учун зид бўлган ҳолатлар: туғилишнинг камайиши, ажралишлар сонининг кўпайиши, ажралишлар салбий оқибатининг кишилар ҳаётига таъсирчанлигини ортиб бориши, никоҳсиз оилаларнинг кўпайиши ва бошқа қатор салбий ҳодисалар юз бера бошлайди.

Маълумки, фарзанд тарбиясининг дастлабки босқичидаёқ ўсмирларни келажакдаги мустақил ҳаётда ўзини-ўзи бошқара оладиган, ўз даврининг муносиб кишиси бўлиб етишиши учун ота-она ва ўқитувчилар масъулдир. Ота – фарзанд тарбиясида масъулиятнинг биринчи навбатида туради. Бола то балоғатга етгунча ўша масъул ҳимоясида бўлади. Агар бола ақлан заиф ёки жисмонан ҳимояга муҳтож бўлса, у ҳолда балоғат ёшига етганда ҳам масъул кўл остида бўлади. Иккинчи босқич фарзанд ҳаётида унинг келажак учун энг муҳим, келажакда ким бўлишини белгилайдиган босқичдир. Чунки бу босқич фарзанд учун илм, ҳунарга эга бўладиган, жамият учун фойда келтирадиган, жамиятнинг бир аъзоси сифатида камол топадиган даврдир. Ҳақиқатан ҳам биринчи босқични амалга оширмасдан, иккинчи босқичга ўтиш мумкин эмас. Шундай экан, ўсмир ўғил болаларни мустақил ҳаётга тайёрлашда отанинг вазифаси катта аҳамиятга эга. Отанинг оиладаги мавқеи – фарзандлар учун, айниқса, ўғил болалар учун жасорат сабоғи. Ҳеч кимга сир эмаски, ҳозирги кунда баъзи ўғил болалар, айниқса, қишлоқ жойларда ўзининг қобилиятини намоён қилишга тортинчоқлик қилади.

Бундан шу нарса аён бўладики, аёлларга хос тортинчоқлик, итоаткорлик, уятчанлик каби хислатлар ўғил болаларда ҳам шакллана боради. Айниқса, юқорида айтиб ўтилганидек, ўғил болада тортинчоқлик устун бўлади. Уларда эркак кишидаги жасурлик, ботирлик, қаттиққўллик, чидамлилиқ ва эпчиллик етишмайди.

1. Ўғил болаларнинг оилавий ҳаёт тўғрисидаги қадриятларни ўрганиш натижалари

Ёшларнинг оила тўғрисидаги тасаввур ва тушунчалари ҳамда оилага нисбатан қадриятлар йўналганлиги никоҳ-оила муносабатларининг барқарорлигини таъминлашда муҳим ҳисобланади. Шундан келиб чиқиб, оила қадриятларига ўсмирлик ёшидаги болаларнинг муносабатини ўрганиш мақсадида Рокич томонидан тақлиф этилган “Қадриятлар йўналганлигини ўлчаш” методининг ўзбек тилига ўтирилган вариантдан фойдаландик. Мазкур методика шахснинг қадриятларини аниқлашга мўлжалланган.

Қадриятларни билиш тизими шахснинг йўналганлиги мазмунини белгилайди ва уни ўраб турган дунёга, одамларга, ўзига, дунёқараши, ҳаётий фаоллиги мотивациясининг моҳияти, ҳаётий концепция ва “фалсафий ҳаёт” асосини ташкил этади.

Ҳозирги кунда М.Рокичнинг қадриятларни билиш методикаси қадриятлар рўйхатини аҳамиятлигига асосланган ва кўп тарқалган методика ҳисобланади.

М.Рокич қадриятларни икки гуруҳга ажратади:

- терминал қадриятлар – индивидуал мавжудликка интилиш якуний мақсад эканлигига ишонч;

- инструментал қадриятлар – қандайдир ҳаракат ёки шахс хислати ҳар қандай вазиятда муҳимлигини афзаллигига ишонил (Қадриятлар қатори иловада келтирилган).

Тадқиқотимизда Тошкент шаҳри ва Самарқанд вилоятининг Иштихон, Пастдарғом, Пайарик, Жомбой туманларидан 360 нафар синалувчи қатнашди. Шундан 210 нафари ўсмирлик ёшидаги, 150 нафари эса ўспиринлик ёшидаги йигитлардир.

Ушбу методика ўз ичига олган қадриятларга муносабатларини билдириш учун танловда иштирок этган синалувчиларга тақдим этилди ва ҳар бир қадриятнинг улар учун қанчалик қадрлилиги нуқтаи назаридан баҳолаб бериш вазифаси қўйилди.

Тадқиқотимизнинг олдига қўйилган мақсади кенг қамровли эканлигидан келиб чиқиб, биз методиканинг қадриятлар қаторини танлаб олдик ва методика муаллифи ишлатган қайта ишлов услубидан бир оз бошқароқ усулда фойдаландик. Чунки бизни қизиқтирган асосий масала – тақлиф этилган қадриятларнинг қайсилари биз танлаган респондентлар учун энг қадрли ва аҳамиятли эканлигини билишдан иборат эди. Маълумотларни қайта ишлаш жараёнида биз қуйидаги тамойилга амал қилдик, яъни йигитлар рейтинг тизимида белгилаб чиққан ҳар бир қадриятлар йўналишидаги (инструментал, терминал) 16та қадриятлар орасида энг кўп марта баҳоланган қадрият - сифатларини ажратиб олдик. Яъни аҳамиятлилик бўйича ўнликка кирган сифатларни биз энг эътиборли тарзда белгиладик ва уларнинг орасида энг қадрлисини аниқлаб, шу асосда ёшларнинг ҳаётий ижтимоий тасаввурларини ўргандик.

Олинган натижаларга кўра, юқорида белгиланган ўнталик рейтинг қаторига кирганларни мос равишда шу ўринда неча киши белгилаганига эътибор қаратдик ва шу рақамларни санаб чиқиб, танловда қатнашганлар умумий сонини максимал сон бўлиши мумкинлигидан келиб чиқиб, ўша рақамга бўлдик. Масалан, “Бахтли оилавий ҳаёт” қадрияти 210 нафар ўсмирлик ёшидаги йигитлар жавобида “1” рақами билан энг қадрли сифатлар тарзида биринчи ўринда баҳоланган бўлса, неча киши шу тарзда баҳолаганини 210 га, яъни назарий жиҳатдан қабул қилинган сонга бўлдик.

Аниқроқ айтадиган бўлсак, агар ушбу танловда 210 нафар ўсмир йигитлар “Бахтли оилавий ҳаёт” қадрияти рўпарасига “1” рақамини қўйган

бўлса, оддий коэффициент чиқариш формуласидан фойдаланиб, 74 ни 210 га бўлиб, 100га кўпайтирдик ва 35,2 коэффициентига эга бўлдик. Шу тарзда барча гуруҳларнинг маълумотларини қайта ишлаб, танланган ҳар бир гуруҳ учун энг аҳамиятли бўлган ва келажагини шу қадриятлар билан тасаввур қилишлари бўйича жавобларга эга бўлдик.

Ўсмирлик ёшидаги ўғил болаларнинг терминал қадриятларни баҳолаш натижаларига кўра, “фаол қизғин ҳаёт” (19,5), “бахтли оилавий ҳаёт” (18,1), “муҳаббат” (севган киши билан маънавий ва жисмоний яқинлик) (15,7) қадриятлари юқори кўрсаткичларни ифодалайди. Бу шундан далолат берадики, ўсмирлик ёшидаги респондентлар ўз келажак оилавий ҳаётларидан фаол ва қизғин, бахтли оилавий ҳаёт ва сеvgи муҳаббат асосидаги ҳаётни орзу қиладилар. Аммо уларда “фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик” (5,2), “кўпчилик томонидан тан олинмиш” (9,5), “соғлиқ” (жисмонан ва руҳий) (11,4) қадриятлари бўйича паст натижаларнинг намоён бўлиши келгуси оилавий ҳаётлари ҳақида ишончсизлик ва иккиланишлар мавжудлигига ишора қилади. Чунки, фаол ва қизғин, бахтли оилавий ҳаётни таъминлаш учун йигитларда фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик, бахтли оилавий ҳаётнинг кўпчилик томонидан тан олинмиши, эътироф этилиши қадриятига нисбатан етарлича тушунча ва тасаввурлар талаб этилади. Шу жиҳатдан, бу ёшдаги респондентларда оилани бошқариш, оилавий муносабатларда эркакнинг ўрни, вазиятли ҳолатларда қарорлар қабул қилиш бўйича тушунча ва малакаларни шакллантириш тадбирларини олиб бориш мақсадга мувофиқ ҳисобланди.

Ўспиринлик ёшидаги ўғил болаларнинг терминал қадриятларни баҳолаш натижалари бўйича эса, “бахтли оилавий ҳаёт” (18,7), “кўпчилик томонидан тан олинмиш” (ҳурмат қозониш) (16,7), “фаол қизғин ҳаёт” (14,8), “муҳаббат” (севган киши билан маънавий ва жисмоний яқинлик) (13,8) қадриятлари юқори кўрсаткичларни намоён қилган. Мазкур ёш давридаги респондентларда қадриятларнинг бундай баҳоланиши ёш ўлғайиб бориши билан оилавий ҳаётга нисбатан қарашлар, тушунчалар кенгайиб бориши ҳолати билан изоҳланиши мумкин. Респондентларда “ҳузур-ҳаловат” (вақтичоғлик, айш-ишрат) (5,2), “ҳаракат ва фаолиятдаги эркинлик” (7,4) қадриятлари паст даражада ифодаланган (2.1.1-жадвал). Бу респондентларда оилавий ҳаёт фақат ҳузур-ҳаловат, вақтичоғлик, айш-ишратдан иборат эмаслиги, оила қургандан кейин ҳаракат ва фаолиятдаги эркинлик пасайиши тўғрисидаги қарашлар мавжудлигидан далолат беради.

1.1-жадвал

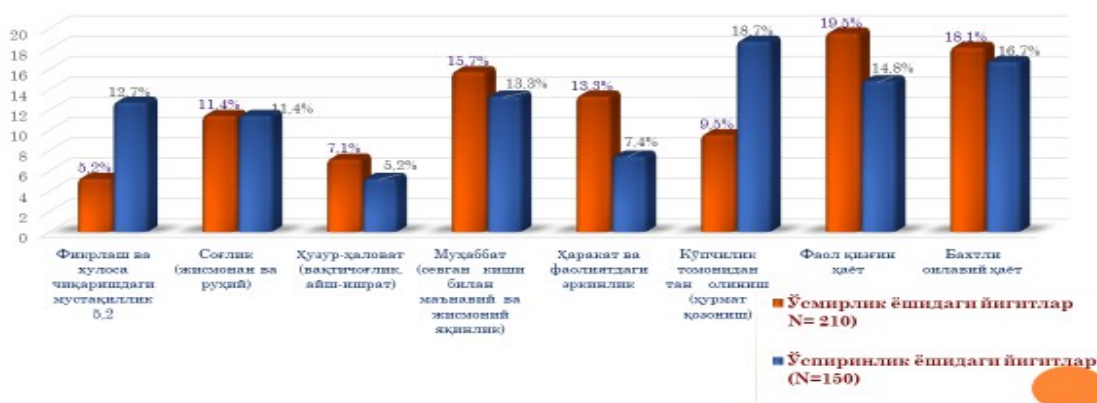
Ўсмирлик ва ўспиринлик ёшидаги ўғил болаларнинг терминал қадриятларни баҳолаш натижалари (N= 360)

№	Терминал кадриятлар	Ўсмирлик ёшидаги йигитлар (N= 210)		Ўспиринлик ёшидаги йигитлар (N= 150)	
		Абс.	коэф.	Абс.	коэф.
1.	Фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик	11	5,2	19	12,7
2.	Соғлиқ (жисмонан ва рухий)	24	11,4	17	11,4
3.	Ўзур-ҳаловат (вақтичоғлик, айш-ишрат)	15	7,1	8	5,2
4.	Муҳаббат (севган киши билан маънавий ва жисмоний яқинлик)	33	15,7	20	13,3
5.	Ҳаракат ва фаолиятдаги эркинлик	28	13,3	11	7,4
6.	Кўпчилик томонидан тан олиндиш (хурмат қозониш)	20	9,5	25	18,7
7.	Фаол қизгин ҳаёт	41	19,5	22	14,8
8.	Бахтли оилавий ҳаёт	38	18,1	28	16,7

Ўсмирлик ва ўспиринлик ёши давридаги респондентларда терминал кадриятлар ифодаланишининг қиёсий таҳлилига кўра, ўсмирлик ёшидаги ўғил болаларда “фаол қизгин ҳаёт” (19,5), “бахтли оилавий ҳаёт” (18,1) кадриятлари юқори баҳоланган бўлса, ўспиринлик ёши даврида эса “кўпчилик томонидан тан олиндиш” (хурмат қозониш) (16,7), “бахтли оилавий ҳаёт” (16,7) кадриятлари юқори даражаларни кўрсатган. Ушбу ҳолатни психологик таҳлил қилиб кўрадиган бўлсак, юқорида таъкидланганидек, ўсмирлик ёшидаги “фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик” (5,2), “кўпчилик томонидан тан олиндиш” (9,5) кадриятлари ўспиринлик ёши даврида фарқланишларни намоён этмоқда. Хусусан, ўспиринларда “кўпчилик томонидан тан олиндиш” (хурмат қозониш) (16,7), “бахтли оилавий ҳаёт” (16,7), “фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик” (12,7) кадриятларининг бир мунча юқори баҳоланганлигини кузатишимиз мумкин. Ушбулардан шундай хулоса қилиш мумкинки, оилавий ҳаёт тўғрисидаги кадриятларнинг ифодаланиши инсоннинг ёши, ҳаётий тажрибаси ортиб бориши билан такомиллашиб борар экан. Аммо, ёш ёки турмуш тажрибасининг ортиб бориши айримларда оилавий кадриятларга нисбатан муносабат ўзгармасдан қолиши мумкинлигини ҳам унутмаслик лозим бўлади. Демак, ёш даври ёки оилавий ҳаёт тажрибасига эга бўлиш ҳар доим ҳам бахтли оилавий ҳаёт ва оила мустаҳкамлигини таъминлашда аҳамият касб этмас экан.

Ўсмирлик ва ўспиринлик ёшидаги ўғил болаларнинг терминал кадриятларни баҳолаш натижалари 2.1. 1-расмда диаграмма кўринишида тасвирланган.

**ЎСМИРЛИК ВА ЎСПИРИНЛИК ЁШИДАГИ ЎҒИЛ БОЛАЛАРНИНГ ТЕРМИНАЛ
ҚАДРИЯТЛАРНИ БАҲОЛАШ НАТИЖАЛАРИ (N= 360)**

Шундан келиб чиқиб таъкидлаш мумкинки, ёшларни, айниқса, ўғил болаларни оилавий ҳаётга тайёрлаш муҳим ижтимоий-психологик муаммолардан бири сифатида илмий тадқиқ қилиниши ҳар жиҳатдан мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Юқоридаги мулоҳазаларимизни ўсмирлик ва ўспиринлик ёшидаги йигитларда терминал қадриятларни баҳолаш натижаларининг корреляция кўрсаткичлари ҳам тасдиқлайди.

Эмпирик натижаларнинг умумий кўрсаткичлар бўйича таҳлиliga мувофиқ уларнинг ўзаро ички муносабатларини К.Пирсоннинг корреляцион таҳлил усули орқали ўрганишга ҳаракат қилдик. Натижада оилавий қадриятларнинг оилавий ҳаётга тайёрлашдаги ўрнини ўрганиш учун қўлланилган методикалар кўрсаткичлари бўйича корреляцион таҳлилни амалга оширдик. Кўрсаткичлар таҳлили қуйидаги муҳокамалар предмети ҳисобланади.

Ўсмирлик ёшидаги ўғил болаларнинг терминал қадриятларни баҳолаш натижаларига кўра, ўсмирлик ёшидаги ўғил болаларнинг қадриятларни баҳолаш кўрсаткичлари билан оилавий ҳаётга тайёрлик даражасидаги хусусиятлар ўртасидаги интеркорреляциядаги коэффициентлар қуйидаги муносабатни акс эттирди. Ўсмирларда “фаол қизғин ҳаёт” қадриятининг “муҳаббат” (севган киши билан маънавий ва жисмоний яқинлик) ($r=0,420$, $p \leq 0,01$), “фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик” ($r=0,306$, $p \leq 0,01$) ва “соғлиқ” (жисмонан ва руҳий) ($r=0,499$, $p \leq 0,01$) ҳолат қадриятининг уйғунлиги кузатилмоқда. Бироқ айрим ўринларда ўсмирларда оилавий ҳаёт хушур-ҳаловат (вақтичоғлик, айш-ишрат)дан иборат деган қадриятлар ифодаланади ($r=-0,285$, $p \leq 0,01$). (2.1.2-жадвал) Шунга кўра, оилавий қадриятларни шакллантиришда ушбу ҳолатларни инобатга олиш муҳим.

Инструментал қадриятлар баҳоланишига кўра, ўспиринлик ёшидаги ўғил болаларнинг қадриятларни баҳолаш кўрсаткичлари билан оилавий ҳаётга тайёрлик даражасидаги хусусиятлар ўртасидаги интеркорреляциядаги коэффициентлар қуйидаги муносабатни акс эттирди.

**Ўсмирлик ёшидаги йигитларда терминал қадриятларни баҳолаш
натижаларининг корреляция кўрсаткичлари**

№	Терминал қадриятлар	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Фаол қизғин ҳаёт	1	0,148	0,420**	0,306**	0,499**	0,487**	0,485**	-0,217**
2.	Бахтли оилавий ҳаёт		1	-0,185	0,285	0,327**	-0,296**	0,446**	0,487**
3.	Муҳаббат (севган киши билан маънавий ва жисмоний яқинлик)			1	0,408**	0,430**	0,488**	0,464**	0,486**
4.	Фикрлаш ва хулоса чиқариш-даги мустақиллик				1	0,344**	0,330**	0,869**	0,839**
5.	Соғлиқ (жисмонан ва рухий)					1	0,813**	0,721**	0,754**
6.	Хузур-ҳаловат (вақтичоғлик, айшишрат)						1	-0,235**	-0,408**
7.	Ҳаракат ва фаолиятдаги эркинлик							1	-0,273**
8.	Кўпчилик томонидан тан олинис (хурмат қозониш)								1

Изоҳ: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Ўсмирларда “тарбияланганлилик” (хушхулқлик, одоблилик) қадриятининг “ҳаётдан завқланиш” (юмор ҳисси) ($r=0,317, p \leq 0,01$), “маъсулият” (бурч ҳисси, ваъданинг устидан чиқиш) ($r=0,406, p \leq 0,05$) ва “маълумотлилик” (кенг билимлиликда юксак маданий даража) ($r=0,512, p \leq 0,05$) қадриятлари юқори кўрсаткичларни намоён қилди. Шу билан бир қаторда айрим ҳолатларда ўспринларда оилавий муносабатларда “ўзига катта талаблар қўйиш” ($r=-0,093, p \leq 0,01$), “масалага ҳар томонлама қарай олиш” (бошқаларнинг нуқтаи назарини тушуна олиш, ўзгача дид, одатларни ҳурмат қилиш) қадриятлари ($r=-0,143, p \leq 0,01$), “маъсулият” (бурч ҳисси, ваъданинг устидан чиқиш) қадриятининг “рационализм” (оқил ва мантикий фикрлаш, яхшилаб ўйлаб қарор қабул қилиш) ($r=-0,143, p \leq 0,01$) таъкиди манфий муносабатларни ифодалади. Ушбулардан келиб чиқиб, қайд этиш мумкинки, оила ва оилавий муносабатларга ҳар томонлама қараш орқали ёндашиш талаб этишлигини унутмаслик лозим.

Ўспиринлик ёши давридаги йигитларда “бахтли оилавий ҳаёт”ни таъминлашдаги қадриятлар ўрнининг ўзига хослиги эса “фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик” ($r=-0,285$, $p\leq 0,01$) ва “ҳузур-ҳаловат” (вақтичоғлик, айш-ишрат) ($r=-0,296$, $p\leq 0,01$), “кўпчилик томонидан тан олиниш” (хурмат қозониш) ($r=-0,268$, $p\leq 0,01$)ни ифодалаши борасида номувофиқликка сабаб бўлиши мумкин экан (2.1.3-жадвал).

1.3-жадвал

**Ўспиринлик ёшидаги йигитларда терминал қадриятларни баҳолаш
натижаларининг корреляция кўрсаткичлари**

№	Терминал қадриятлар	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Фаол қизғин ҳаёт	1	0,233	0,310**	0,305*	0,476**	0,426**	0,449**	-0,214**
2.	Бахтли оилавий ҳаёт		1	0,391	0,285	0,331**	-0,296**	0,432**	-0,268**
3.	Муҳаббат (севган киши билан маънавий ва жисмоний яқинлик)			1	0,418**	0,421**	0,476**	0,454**	0,466**
4.	Фикрлаш ва хулоса чиқаришдаги мустақиллик				1	0,321**	0,325**	0,869**	0,839**
5.	Соғлик (жисмонан ва рухий)					1	0,783**	0,731**	0,768**
6.	Ҳузур-ҳаловат (вақтичоғлик, айш-ишрат)						1	-0,225**	-0,411**
7.	Ҳаракат ва фаолиятдаги эркинлик							1	-0,261**
8.	Кўпчилик томонидан тан олиниш (хурмат қозониш)								1

Изоҳ: * $p\leq 0,05$; ** $p\leq 0,01$

Тадқиқотимизда йигитларда инструментал қадриятларнинг оилавий ҳаётга тайёрлик даражасини ифодалашдаги ўрнини ҳам ўрганишга ҳаракат қилдик. Инструментал қадриятларни баҳолаш натижаларига кўра, “тарбияланганлилик” (хушхулқлик, одоблилик) (мос равишда ўсмир ва ўспиринларда – 17,1 ва 9,3), “ҳаётдан завқланиш” (юмор ҳисси) (мос равишда ўсмир ва ўспиринларда – 16,2 ва 8,7), “маъсулият” (бурч ҳисси, ваъданинг устидан чиқиш) (мос равишда ўсмир ва ўспиринларда – 14,2 ва 12,0),

“маълумотлилик” (кенг билимлиликда юксак маданий даража) (мос равишда ўсмир ва ўспиринларда – 13,8 ва 13,3) каби кадриятлар юқори рейтингларда қайд этилган. Лекин уларнинг гуруҳ доирасидаги қайтарилишидаги фикрлар уйғунлиги ўсмир ва ўспиринларнинг фикрлари уйғунлигидан ва яқинлигидан дарак беради. Масалан, “масъулият” (бурч ҳисси, ваъданинг устидан чиқиш) кадриятига эътибор берадиган бўлсак, ўсмирлар 1-ўринга (14,3), ўспиринларнинг аксарияти бу кадриятни 3-чи (12,0) ўринга қўйиб, танлашда фикрлар бирлигини кўрсатган бўлса, ўсмирлар учун бу кадриятдан афзалроқлари мавжуд ва бу кадриятга муносабат билдиришда уларнинг фикрида яқдиллик унчалик кўринмайди. Жумладан, “тарбияланганлилик” (хушхулқлик, одоблилик) кадрияти ўсмирларда - 17,1 га, ўспиринларда эса 9,3га, “хаётдан завқланиш” (юмор ҳисси) ўсмирларда – 16,2 ва ўспиринларда - 8,7га тенг бўлган (2.1.4-жадвал). Бундай ҳолатни психологик жиҳатдан таҳлил қиладиган бўлсак, ўсмирлик ёшидаги йигитларда ўзлари тарбияланиш жараёнида бўлганликлари туфайли бу кадриятни юқорироқ баҳолаган деган хулосани беради. Ўспиринларда бу кадриятнинг нисбатан пастроқ белгиланиши уларнинг олдида оилавий ҳаётга тайёрланишда тарбиядан кўра муҳимроқ, яъни оилани моддий жиҳатдан таъминлаш вазифаси, оила олдидаги масъулиятни ҳис қилиш, илмли, маданиятли турмуш ўртоқ танлаш, касбий фаолият сирларини пухта эгаллаш, жамиятда ўз ўринларини эгаллашга нисбатан интилиш каби кадриятлар турганлиги билан изоҳлаш мумкин.

ADABIYOTLAR

1. Abramova.G.S. Vozrastnaya psixologiya: Uchebnoye posobiye dlya studentov vuzov.-M., “Izd-vo” 2001.- 621s
2. Vozrastnaya psixologiya: ot molodosti do starosti: Uchebnoye posobiye dlya studentov i prepodavateley ucheb.zaved M.V.Gamezo, V.S. Gerasimova, G.G.Gorelova, L.I.Orlova.M.,1999.-269s.
3. Gamezo A. «Atlas po psixologii». Moskva, Piter, 2001.
4. G‘oziyev E. G‘. Umumiy psixologiya. 1-2 tom. T., Fan, 2002.
5. G‘oziyev E.G‘ Jabborov A. Faoliyat va hulq-atvor motivasiyasi T-2003y
6. G‘oziyev E.G‘.Ontogenez psixologiyasi.-T.: Noshir. 2010.
7. Davletshin M. G. Umumiy psixologiya. T., TDPU, 2002.
8. Davletshin M.G., Do‘stmuxamedova Sh.A., Mavlonov M.M,To‘ychiyeva S.M., «Yosh va pedagogik psixologiya». T. TDPU, 2004 .
9. Do‘stmuxamedova Sh.A., Z.T.Nishonova, S.X.Jalilova, Sh.T.Karimova, Sh.T.Alimbayeva Yosh davrlari va pedagogik psixologiya Toshkent Fan va texnologiyalar Markazining bosmaxonasi. 2013.
10. Zimnyaya.I.A Pedogagicheskaya psixologiya: Uchebnik dlya vuzov. –M., “Izd-vo” 2002.-384s
11. Ivanov I., Zufarova M. Umumiy psixologiya. z.FMJ., 2008.

12. G‘.B.Shoumarov, I.O.Haydarov “Oila psixologiyasi” o‘quv qo‘l. Akademik lisey va kasb-hunar kollejlari o‘quvchilari uchun. 2008 y. “Sharq” nashriyoti. 294 b.
13. Muratova Sh.N. O‘smir yoshdagi o‘g‘il bolalarni oilaviy hayotga tayyorlashning ijtimoiy jihatlari. O‘zMU xabarlar, {1/2/1}ISSN: 2181-7324, 2020, 6-son, - B. 91-95, [19.00.00 №10]
14. Muratova Sh.N. O‘g‘il bolalarni oilaviy hayotga tayyorlash muammosining ilmiy-nazariy asoslari va uning o‘rganilganlik holati. O‘zMU xabarlar, {1/2/1}ISSN: 2181-7324, 9-son, - B. 82-86, [19.00.00 №10]
15. Muratova Sh.N. Otaning farzandlar tarbiyasidagi o‘rni. Ta’lim, fan va innovasiya, ilmiy axborotnoma. 2022, 5-son, - B. 82-86, [19.00.00 №10]
16. O‘g‘il bolalarni oilaviy hayotga tayyorlashning ijtimoiy-psixologik jihatlari. SamDU ilmiy axborotnoma. ISSN: 2091-54-46, 2020, 6-son (124), - B. 100-105. [19.00.00 №10]
17. Muratova Sh.N. Nikoh oldi omillarining yigitlarni oilaviy hayotga tayyorlashdagi ijtimoiy-psixologik imkoniyatlari. BuxDU psixolo-giya ilmiy jurnal. ISSN 2181-5291, 2021, 3-son, - B. 84-90. [19.00.00 №10]
18. Muratova Sh.N. Oilada o‘g‘il bolalarni pedagogik va psixologik tarbiyasida nazariy qarashlar tahlili. NamDU ilmiy axborotnomasi. ISN: 2181, 2019, 6-con, - B. 409-415, [19.00.00 №10]
19. Muratova Sh.N. Problems of youth for family life. // International Journal of Psychosocial Rehabilitation, /ISSN: 1475-7192, Volume 24, № 10, 2020, <https://www.psychosocial.com/> p. 282-291.
20. Muratova Sh.N. The place of the psychological environment in the family to increase student activity in the educational process. //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) ISSN: 2278-4853 Impact Factor: SJIF 2020/882 "RESEARCH INVESTIGATIONS OF GLOBAL WORLD ON PANDEMIC TIME" MAY 2020, DOI NUMBER: 10.5958/2278-4853, ISSN: 2278-4853, Volume 9, № 5, Ma, 2020, <https://www.tarj.in>. p. 8 -11.
21. Muratova Sh.N. MARRIAGE AGE AND NEGATIVE CONSEQUENCES OF EARLY MARRIAGE. // European Scholar Journal (ESJ). Available Online at, ISSN: 2660-5562, Volume 2, № 3, March, 2021, <https://scholarzest.com> /p. 27-30.
22. Muratova Sh.N. Socio-Psychological Issues of Preparing Young Men for Family Life. International Conference on Applied Sciences, Conference is organi-zed in the London, United Kingdom on 24-25th. 2021, September <http://papers.onlineconferences.com>. p.83-85.